

УДК 378.147:373.3

Опанасенко Н. І.
ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди”

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ШКОЛИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ

У статті розглядається технологія особистісно орієнтованого навчання у підготовці майбутніх учителів початкової школи на прикладі вивчення дисципліни “Дидактики”. Доводиться думка про те, що, використовуючи особистісно орієнтований підхід у процесі вивчення навчальних дисциплін, активізується процес засвоєння знань, надається йому творчий характер, будується робота студентів на співпраці, взаємонавчанні, стимулює їх до самостійного вибору і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу, до самовизначення та самореалізації.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, технології навчання, кредитно-модульна система, процес навчання, дисципліна “Дидактика”.

На сьогодні залишається актуальним питання підготовки майбутнього вчителя для національної школи. На сучасному етапі розвитку освіти важливою є ідея побудови “педагогічного процесу як системи, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, особистісно орієнтованого підходу” [1, с. 3]. Особистісно орієнтований підхід сприяє залученню студента до активної діяльності. Тому викладач у своїй роботі повинен враховувати індивідуальні можливості студентів, використовувати диференційований підхід, технологію особистісно орієнтованого навчання, тим самим сприяти розвитку їх пізнавальної активності, самодіяльності, формуванню здатності до управління своєю діяльністю. У посібнику “Освітні технології” О. Пехоти зазначається: “Одним з провідних завдань повинно стати створення такого освітньо-розвивального середовища, у результаті взаємодії з яким у майбутнього вчителя формується готовність до роботи на основі знання сучасних педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої виробляється особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія” [5, с. 3].

У психолого-педагогічній підготовці майбутнього вчителя початкової школи, здатного забезпечити всебічний розвиток особистості учня на засадах дитиноцентрованої педагогіки, неабияку роль відіграє фундаментальний курс “Дидактика”. Основне призначення його полягає в ознайомленні майбутніх педагогів з теоретичними основами організації навчального процесу у школі, зокрема початковій ланці; розкритті

особливості діяльності вчителя та учнів у цьому процесі; поглибленні знання студентів про форми, методи та засоби навчання школярів [3, с. 4].

Для урізноманітнення вивчення курсу “Дидактика” пропонуємо використовувати педагогічні технології, зокрема особистісно орієнтованого навчання, яка по-новому впливає на традиційний процес засвоєння знань, підвищує його ефективність, спрямовує його на розвиток особистості студента.

Аналіз сучасної науково-методичної літератури свідчить, що науковці (В. Бондар, С. Бондар, С. Гончаренко, М. Гузик, А. Нісімчук, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Рівін та ін.) приділяють значну увагу питанню розкриття змісту технологій навчання та їх використання на практиці. Починаючи з кінця 80-х років ХХ століття, психологами і педагогами активно досліджуються сутність та способи організації особистісно орієнтованого навчання (Ш. Амонашвілі, Є. Бондаревська, Г. Балл, І. Бех, С. Максименко, Н. Бібік, О. Савченко, А. Хуторський, І. Якиманська, В. Євдокимов, О. Падалка, І. Прокопенко та ін.).

Мета нашої **статті** – показати використання особистісно орієнтованої технології в підготовці майбутніх учителів початкової школи при викладанні навчальної дисципліни “Дидактика” за кредитно-модульною системою.

“Дидактика” вивчається за кредитно-модульною системою. Дисципліна складається з трьох змістових модулів: перший – теоретичні основи навчання й освіти, другий – методи і принципи навчання, третій – форми та засоби організації навчання. Вивчення курсу відбувається за трьома модулями: практичним, теоретичним, самостійної роботи. Практичний модуль складається з практичних і лабораторних занять (виконуючи при цьому різні види завдань, студент може набрати максимальну кількість балів – п’ятдесят). Студент має право отримати відповідну кількість балів на кожному занятті і повинен бути опитаний. Протягом заняття ми використовуємо різні форми і методи роботи, що урізноманітнюють процес навчання.

У процесі вивчення цієї дисципліни студенти отримують відомості про особистісно орієнтоване навчання як оновлену парадигму сучасної освіти, збагачують свої знання про педагогічні технології. Особистісно орієнтоване навчання, за визначенням О. Савченко, – це “організація навчання на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей учня, глибокої поваги до його особистості, ставлення до нього як до свідомого і відповідального суб’єкта навчально-виховної взаємодії з учителем і ровесниками” [6, с. 626]. Метою цього навчання є створення умов для індивідуальної самореалізації учня, розвитку і саморозвитку його особистісних якостей. Цей тип навчання передбачає стимулювання

особистості до діалогу, дискусії. Особистісно орієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні, партнерстві та спільній діяльності. Завданнями особистісно орієнтованого навчання є розвиток індивідуальних та пізнавальних здібностей кожної дитини; максимальне виявлення, ініціювання, використання індивідуального досвіду учня; допомога дитині пізнати себе, самовизначитися і самореалізуватися [1, с.36]. Основними вимогами до розробки дидактичного забезпечення особистісно орієнтованого процесу є:

- навчальний матеріал повинен виявляти досвід учня, врахування його попередньо набутих знань;
- виклад навчального матеріалу в підручнику має бути спрямований на перетворення особистого досвіду кожного учня;
- узгодження досвіду учня з науковим змістом, що задається;
- можливість вибору учнем з навчального матеріалу того чи іншого завдання;
- стимулювання учнів до самостійного вибору способів опрацювання навчального матеріалу;
- забезпечення контролю і оцінки.

Студенти повинні усвідомлювати, що метою особистісно орієнтованого уроку є створення належних умов для розвитку пізнавальної діяльності. Досягти поставленої мети допоможе:

- використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності;
- створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу;
- стимулювання учнів до висловлень, правильних доказів відповідей;
- використання у процесі уроку дидактичного матеріалу, що дає змогу вибрати учневі вид і форму змісту;
- оцінка діяльності не лише через правильно – неправильно, а й оригінальність, самостійність, натхнення учнів;
- заохочення, прагнення знаходити свій спосіб роботи, аналізувати методи роботи учнів у процесі уроку;
- створення педагогічних ситуацій спілкування на уроці, що дає змогу кожному учневі виявити ініціативу, самостійність;
- повідомлення на початку уроку не лише теми, а й методів організації навчальної діяльності;
- обговорення у кінці уроку не тільки того, що засвоїли, а й на що сподівалися, що хотіли б виконати ще раз;
- подання домашнього завдання та обговорення способів його виконання.

Вивчаючи педагогічні технології, студенти можуть здобувати знання з використанням елементів окремих технологій, зокрема особистісно

орієнтованого навчання. Метою застосування особистісно орієнтованого навчання на практичних і лабораторних заняттях з “Дидактики” є залучення студентів до активної участі в процесі оволодіння програмним матеріалом. Так, вивчаючи тему “Закономірності і принципи навчання” із застосуванням групової форми роботи, перед студентами ставиться завдання, наприклад, закріпити поняття про закономірності, принципи та правила навчання, навчитися визначати принципи навчання, підбирати та реалізовувати принципи у процесі навчання. Потім кожен студент отримує конкретне завдання: назвати та охарактеризувати закономірності та принципи навчання; на основі твердження К. Ушинського: “Зробивши цікавим свій урок, ви можете не боятися, що не все може бути цікавим... Привчіть же дитину робити не тільки те, що її цікавить, а й те, що не захоплює, – робити заради задоволення, виконувати свій обов’язок”, дати відповіді на запитання: чи погоджуєтесь з думкою відомого педагога? Чому? Який принцип навчання відображений у наведеному висловлюванні? [4, с. 22]. У процесі обговорення певних питань виникають проблемні ситуації, на які студенти мають знайти правильну відповідь.

У ході обговорення відбувається перевірка засвоєних знань, зіставлення виучуваного матеріалу з попередньо вивченим, щоб простежити збереження взаємозв’язку між поняттями. Робота кожного члена групи оцінюється.

Під час вивчення теми “Зміст початкової освіти” можна використати фронтальну форму навчання. Наприклад, з посібника Я. Кодлюк “Тестові завдання з дидактики початкової школи” студентам пропонується завдання: поясніть, чому в умовах сьогодення одним із пріоритетних завдань початкової школи визнано розвиток у молодших школярів творчих здібностей [4, с. 27]. Наприкінці заняття кожен студент зачитує свої міркування. Проводиться самооцінка, оцінка роботи один одного. Відбувається узагальнення та систематизація знань студентів.

Як правило, лабораторні заняття з “Дидактики” проходять у школі-лабораторії, де студенти спостерігають, аналізують побачені уроки та виконують різноманітні практичні завдання. Так, під час опанування теми “Функції навчання” студенти виконують таку практичну роботу: аналіз мети уроку, сформульованої на матеріалі добре відомих творів; самостійне формулювання мети уроку на прикладі конкретних творів; аналіз педагогічних ситуацій; робота з наочним планом уроку [3, с. 41].

Вивчаючи тему “Типи і структура уроків. Дидактичні вимоги до уроку в початковій школі”, майбутнім учителям пропонуються такі завдання: проаналізувати структури уроків різних типів; визначити макро- та мікроструктури уроків; назвати поетапність підготовки вчителя до уроку [3, с. 59].

Також на лабораторних заняттях нерідко ми використовуємо методи ситуативного моделювання. Наприклад, один студент проводить урок за

заздалегідь підготовленим планом-конспектом, а решта студентів виконують роль учнів певного класу. По закінченню уроку відбувається його обговорення та аналіз.

Технологія особистісно орієнтованого навчання передбачає конструювання типів навчального діалогу. Опановуючи тему “Підручник для початкової школи”, студенти вирішують дискусійне питання: “Чому в умовах особистісно орієнтованого навчання варто посилити розвивальну спрямованість підручника?” [4, с. 32]. Під час вивчення теми “Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів”, майбутнім фахівцям пропонуємо взяти участь у дискусії, поставивши перед ними таке завдання: висловіть своє ставлення до твердження Ш. Амонашвілі про те, що “оцінка – це милиці кульгавої педагогіки” [4, с. 55].

Одним із найважливіших напрямків є самостійна навчальна робота студентів. На сьогодні вона “нарівні з аудиторною є однією з форм навчального процесу, істотною його частиною, основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов’язкових навчальних занять” [2, с. 804]. Самостійна робота призначена як для оволодіння кожною дисципліною, так і для формування навиків самостійної роботи взагалі. Вона дає змогу успішно розв’язувати такі завдання: формувати усвідомлений процес засвоєння знань; удосконалювати вміння та навички, визначені програмою кожного навчального предмета; готувати майбутніх фахівців до усвідомленого застосування знань у практичній діяльності; розвивати пізнавальні здібності; виховувати культуру розумової праці; виробляти потребу ефективно підвищувати свою готовність до самостійної діяльності.

З курсу “Дидактика” пропонуємо такі завдання для самостійної роботи, що сприяють розвитку інтересу в студентів до педагогічних знань, що врешті-решт поступово стимулюватиме утвердження їх педагогічного мислення і формуватиме педагогічну культуру. Пропонуємо окремі з них. Наприклад, тема “Підручник для школи першого ступеня” передбачає такі завдання для самостійної роботи: з підручників для початкової школи дібрати різні види текстів, навчальних завдань і вправ; скласти пам’ятку для автора підручника “Яким має бути підручник, адресований молодшим школярам” [3, с. 50]. До теми “Типи і структура уроків. Дидактичні вимоги до уроку в початковій школі” пропонуються такі завдання: вписати в зошит структуру уроків різних типів; повторити етапи процесу навчання та у взаємозв’язку з ними розглянути етапи уроку. Тема “Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів” вміщує завдання: дібрати 3-4 завдання на ознайомлення молодших школярів з конкретними способами самоконтролю (навчальний предмет – на вибір) [3, с. 62]; обґрунтувати шляхи оптимізації домашньої навчальної роботи молодших школярів; обґрунтувати доцільність запровадження у перших-других класах безбального (словесного) оцінювання. Тема “Розвивальний характер

навчання в сучасній початковій школі” передбачає завдання: обґрунтувати думку Менандра про те, що добре тому, хто навчився вчитися; розкрити сутність висловлювання М. де Монтеня про те, що мозок, добре впорядкований, вартий більшого, ніж мозок, добре наповнений; розкрити дидактичну цінність одного із підходів методики розвивального навчання: “Допоможіть дитині зробити це самій” [4, с. 61-62] та інші.

Можна стверджувати, що правильно організована самостійна робота сприяє розширенню і закріпленню знань і вмінь, що одержуються на лекціях, практичних і лабораторних заняттях, розвитку творчого потенціалу студентів, реалізації їх професійних навичок.

Отже, опановуючи навчальну дисципліну “Дидактику”, студенти вивчають філософські засади основ навчання та освіти, теоретичні основи навчання, знайомляться із педагогічними технологіями. Вчать застосовувати на практиці набуті теоретичні знання, зокрема, вміло підбирати методи, засоби, форми навчання учнів, забезпечувати розвиток їх творчих можливостей, здібностей. Використовуючи педагогічні технології, зокрема технологію особистісно орієнтованого навчання, у процесі вивчення навчальної дисципліни, ми, таким чином, активізуємо процес засвоєння знань, надаємо йому творчого характеру, будуємо роботу студентів на співпраці, взаємонавчанні, стимулюємо їх до самостійного вибору і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу, до самовизначення та самореалізації.

Використана література:

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / [автор-укладач Н. П. Наволокова]. – Х. : Основа, 2009. – 176 с.
2. Зінковський Ю. Ф. Самостійна робота студентів / Ю. Ф. Зінковський // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 804-805.
3. Кодлюк Я. П. Дидактика початкової школи: практичний курс : навчально-методичний посібник / Я. П. Кодлюк. – Тернопіль : Астон, 2013. – 160 с.
4. Кодлюк Я. П. Тестові завдання з дидактики початкової школи : навчальний посібник / Я. П. Кодлюк. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 64 с.
5. Освітні технології : [навчально-методичний посібник] / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська ; [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
6. Савченко О. Я. Особистісно орієнтоване навчання / О. Я. Савченко // Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 626-627.

ОПАНАСЕНКО Н. И. Использование технологии личностно ориентированного обучения в подготовке будущего учителя школы первой степени.

В статье рассматривается технология личностно ориентированного обучения в подготовке будущих учителей начальной школы на примере изучения дисциплины “Дидактика”. Утверждается мнение о том, что, используя личностно ориентированный подход в процессе изучения учебных дисциплин, активизируется процесс усвоения знаний и принимает творческий характер, работа студентов основывается на сотрудничестве, взаимообучения, стимулирует их к самостоятельному выбору и использованию наиболее значимых для них способов проработки учебного материала, к самоопределению и самореализации.

Ключевые слова: *лично-ориентированное обучение, технологии обучения, кредитно-модульная система, процесс обучения, дисциплина “Дидактика”.*

OPANASENKO N. I. The use of technology lisnostno oriented education in teacher preparation bof future teacher of school of the first degree.

The article deals with personal technology based learning in training of primary school teachers as an example of the discipline “Didactic”. We have thought that using personality oriented approach to the study of academic disciplines, active process of learning, provided it creative, student work based on cooperation, vzayemonavchanni, encourages them to self-select and use the most important ways for them to study educational material, to self-determination and self-realization.

Keywords: *learner focused education, technology education, credit-module system, process learning, discipline “Didactic”.*

375.147:94

Отрох Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ “ІСТОРІЯ УКРАЇНИ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито можливості використання інноваційних технологій у викладанні курсу “Історія України” у вищих навчальних закладах, зокрема технології критичного мислення, інтерактивних та ігрових методів навчання. Автор дійшов висновку, що оволодіти необхідними знаннями та вміннями студент зможе лише тоді, коли він самостійно виявив до них інтерес і доклав належні зусилля.

Ключові слова: *інноваційні технології, курс “Історія України”, критичне мислення, інтерактивні методи навчання, ігрові методи.*

Курс “Історії України” є нормативним для всіх спеціальностей державних вищих навчальних закладів нашої держави. Основне завдання курсу полягає у формуванні у студентів історичного мислення, розуміння об’єктивного ходу суспільного розвитку, політичної культури, вироблення навичок роботи з джерелами і літературою, наукового дослідження проблеми, вміння чітко і переконливо викладати свої думки, а також у вихованні національної свідомості, державницького мислення і почуття патріотизму. Теоретичний матеріал підібраний таким чином, щоб звернути увагу студентів на державотворчий, політичний, соціально-економічний і духовний поступ українського народу.

Однак курс “Історії України” для студентів не новий, він вивчався у школі, входить до предметів зовнішнього незалежного оцінювання. Крім